

czwartek, 06.07.2023

Uprawa roli

Do prac polowych jako siły pociągowej w dawnych czasach używano wołów i krów, których uprzęż stanowiły jarzma, a w późniejszych czasach koni, których uprzęż stanowiły początkowo szory a następnie chomąta. Podstawową pracę polową jaką jest orka początkowo wykonywano sochą a potem pługiem, natomiast do obsypywania okopowych używano radła (obsypnika, radełka). Najdawniejsze podawane tu zalecenia uprawowe pochodzą m.in. z Ekonomiki Ziemiańskiej wydanej w 1675 roku dla zarządców majątków ziemskich.

Autor dzieła na wstępie podaje ogólne zalecenia, aby święto każde dla Pana Boga świecić, a dzień powszedni dla gospodarstwa zachować. Niektórzy święta wykorzystują na podróże, furmanki, jarmarki, kupiectwa i frymarki, a to krzywda nie tylko bliźniego ale również boska. Za to też Pan Bóg w swej świętej sprawiedliwości, gradami, nieurodzajem, ogniem, powodzią, suszą, szarańczą, myszami, różnymi chorobami przypuszcza karanie. Dziesięcinę oddać sprawiedliwie Kościołowi, aby cię Pan Bóg w polu i na wszelkim błogosławił gospodarstwie. Po ustawieniu kop zboża księdzu dać wcześniej znać, a snopy wiązać jednakowe.

Do nawożenia pól stosowano obornik - jesienią pod oziminy i wiosną pod jare i okopowe. Koński nawóz nie powinien być stosowany pod zboża, a tylko do ogrodów warzywnych. Z dawnych obór i chlewów obornik trzeba było wyrzucać na zewnątrz a następnie nakładać na wóz. Do wyrzucania, nakładania i roztrząsania na polu używano widel czterozębnych natomiast do zrzucania z wozu na kupki specjalnych widel w kształcie haka (kopys). Sprzęt na pole wozono prostymi zbitymi z dwóch desek sankami.

Uprawa ziemi

Orka

Orkę zaczęto stosować około 4000 lat p.n.e. początkowo prymitywną wykonywaną za pomocą radła ciągniętego przez woły (bez odwracania skiby). Częściowe odwracanie skiby umożliwiła socha, wprowadzona we wczesnym średniowieczu, natomiast całkowite odwracanie skiby umożliwił pług. Orka jest podstawowym zabiegiem w systemie uprawy płużnej roli i w zależności od zadań wyróżniamy obecnie:

Podorywka - Jest pierwszą orką wykonywaną zaraz po zbiorach rośliny. Wykonuje się ją płytko na głębokość około 10 cm. Podstawowym celem podorywki jest przerwanie parowania wody z gleby dzięki zniszczeniu kapilar. Kolejnym celem jest przykrycie chwastów rosnących na ściernisku, wydobycie nasion chwastów na powierzchnię stymulując je tym samym do kiełkowania co pozwala ograniczyć ich liczbę przez kolejne zabiegi uprawowe i ograniczenie liczebności agrofagów (formy przetrwalnikowe patogenów i szkodników).

orka przedsiewna - Jest to orka wykonywana na średnią głębokość (15-25 cm). Wykonuje się ją na 2-4 tygodnie przed planowanym siewem. Przygotowuje i poprawia warunki potrzebne do kiełkowania nasion.

Orka przedzimowa (złota) - Jest to orka wykonywana jesienią na głębokość 20-25 cm (zboża po okopowych). Orka ta pozostawia rolę w tzw. ostrej skibie (wysztorcowane skiby) co powoduje większe przemarznięcie gleby (poprawia się struktura gleby) oraz lepsze magazynowanie wody w glebie.

orki uzupełniające:

odwrotka - Orkę tę wykonuje się w celu przykrycia obornika rozrzuconego po polu po przejeździe roztrzásacza. Jest wykonywana na średnią głębokość.

orka wiosenna - Nie powinno się wykonywać tej orki!!! Przesusza glebę i może doprowadzić do zwiększenia zachwaszczenia. Wyjątkowo się wykonuje tę orkę gdy nie wykonano orki przedzimowej.

Orka jest podstawowym zabiegiem uprawowym. Jednak sama orka nie przygotowuje roli do przyjęcia nasion roślin uprawnych. W tym celu konieczne jest doprawienie gleby na które składają się następujące uprawki.

Kultywatorowanie

Wykonuje się ten zabieg kultywátorem, który spulchnia, kruszy i miesza rolę bez jej odwracania (dlatego też często stosowany jest przy podorywce zamiast pługa). Cele kultywatorowania:

- spulchnienie zagęszczonych roli po dawno wykonanej orce,
- ograniczenie liczebności chwastów,
- niszczenie skorupy glebowej (choroby gleby),
- wyciąganie rozłógów perzu z roli,
- rozrywanie skib po orce,
- wymieszanie z rolą nawozów mineralnych,
- zastąpienie podorywki i orki siewnej (w przypadku uprawy zbóż ozimych po okopowych).

-

Bronowanie

Jest to zabieg wykonywany bróną w celu płytkiego spulchnienia roli, pokruszenia brył i skorupy glebowej, ograniczenia liczby chwastów, wyrównania powierzchni pola, przykrycia nasion i nawozów mineralnych.

-

Włókovanie

PARAFIA PW. ŚW. MIKOŁAJA **LIPOWIEC KOŚCIELNY 78-06-545 LIPOWIEC KOŚCIELNY**
Jest to narzędzie prostokątne wykonywany włóką za którą może służyć belka, którą się stosuje na głowie wosła w celu zmiękania parowania wody z gleby i wyrównania pola.

Wałowanie

Zabieg ten stosuje się w celu zagęszczenia zbyt spulchnionej gleby np. po orce, oraz w celu pokruszenia zbyt zbrylonej powierzchni pola. Wykonuje się tę uprawkę różnego rodzaju wałami w zależności od zamierzonego celu.

Narzędzia do uprawy roli

Motyka.

Jedno z najstarszych, znanych już w neolicie, ręcznych narzędzi rolniczych do wykopywania ziemniaków, niszczenia chwastów, okopywania roślin itp. Składa się z długiej drewnianej rączki i przytwierdzonego do niej poprzecznie początkowo oszlifowanego kamienia a potem żelaznego ostrza. W zależności od przeznaczenia stosowane były motyki: zębowe, prostokątna, trapezowe, sercowki.

Radło,

najstarsze narzędzie rolnicze służące do prymitywnej uprawy gleby (orka bez odwracania), znane w Europie od epoki brązu, stosowane w Polsce do końca XII w. Obecnie narzędzie służące do robienia bruzd przy uprawie roślin okopowych i do ich obsypywania. Początkowo była to gałąź z twardego drewna, z dobrym sękiem, którym spulchniano glebę.

Socha,

podobne do radła narzędzie typu rylcowego służące do konnej orki, posiadające rozdwojoną (rosochatą) część pracującą, umożliwiającą częściowe odwracanie skiby.

Budowa podobna jest do radła z tym że nasad zakończony jest widełkowato dwoma rogami, które służą do nasadzenia sośników czyli narogów. Lewy naróg odrzyna skibę prostopadle do warstwy nieoranej, natomiast prawy pełni rolę lemiesza. Rozróżniano sochę dwupolicową, gdzie dwie deski, zwane policami, odkładały skibę, oraz sochę łopatkową, w której skibę odwracała rozdwojona łopata zaopatrzona w metalowe naroża - sośniki.

Wykorzystywana na gruntach lekkich i kamienistych, gdzie zyskiwała przewagę nad pługiem. Zanikła na początku XX w.

podstawowe narzędzie rolnicze służące do orki (odcinania pasów gleby, tzw. skib, odwracania ich i kruszenia). Główną częścią pługa jest korpus płużny, składający się z lemiesza, odkładnicy, słupicy i płożu.

W zależności od liczby korpusów pługi dzieli się na: jednoskibowe i wieloskibowe. Ze względu na rodzaj siły pociągowej wyróżnia się pługi: konne (bezkoleśne, koleśne - ze specjalnym dwukołowym wózkiem zapewniającym stałą głębokość orki, oraz ramowe) i ciągnikowe (przyczepiane lub zawieszane).

Pierwotny pług był w stanie obrabiać piaszczyste gleby basenu Morza Śródziemnego, ale nie był odpowiedni do ciężkich, gliniastych ziem Europy północnej. Przed VII w. Niemcy wynaleźli cięższy, skuteczniejszy pług. Zaprzężony do pary wołów, pług lemieszowy przyczynił się bardzo do ukształtowania krajobrazu Europy północnej. Stworzył podstawę dwóch jednostek długości : furlonga, będącego długością ornego pasa ziemi (ok. 201 m), na którego końcu woły odpoczywają, oraz akra (ok. 4056 m²), tj. pola zaoranego w jednym dniu.

Brona,

narzędzie lub maszyna rolnicza (konne lub ciągnikowe) do uprawy uzupełniającej albo podstawowej do głęb. 15 cm. Brony stosuje się do bronowania, spulchniania i talerzowania roli. Przed naszą erą w Chinach znano bronę beleczkową (na wzór grabi) w zach. Europie stosowaną od wczesnego średniowiecza. W XIII w. pojawiła się brona ramowa, początkowo o zębach drewnianych, od XVII w. coraz częściej żelaznych. Od połowy XIX w. występują brony całkowicie żelazne.

Siew i pielęgnacja zbóż i okopowych

Zboża.

Wg dawnych zaleceń siew ozimin należało rozpoczynać od św. Bartłomieja, a najlepiej od Narodzenia NMP, a zakończyć na św. Franciszka, aby zboże do zimy się ukorzeniło. Oziminę należało siać gęściej, natomiast jare - rzadziej. Ziarno nie powinno być stęchłe i siać należy w uprawioną ziemię, bo ci co z lenistwa sieją na skibę niewiele mają z tego pożytku.

Zboża jare powinno się siać jak najwcześniej. Pod rzepę polną zalecano owczy nawóz i siew w wigilię św. Małgorzaty, Jakuba i Kiliana. Proso należało siać w maju w krzyżowe dni, natomiast len zaraz po Wielkanocy, zaś konopie w wigilię św. Filipa i Jakuba apostołów.

Siew wszystkich roślin dokonywany był ręcznie i na wsi stan ten utrzymał się do okresu powojennego. Nasiona i nawozy następnie przykrywano glebą za pomocą lekkich bron.

Wprowadzenie siewników pozwoliło na wysiewanie nasion w określonej ilości na jednostkę powierzchni, równomierne ich rozmieszczenie i na odpowiedniej głębokości oraz przykrycie równą warstwą gleby.

Późniejsza pielęgnacja zbóż sprowadzała się do wycinania z pszenicy kłosów żyta, które się zamieszało do pszenicy siewnej, a ze zbóż jarych wycinano chwasty, głównie oset. W prosie stawiano strachy, które miały odstraszać ptaki - szczególnie wróble. Przy uprawie

Ziemniaki

wymagały więcej pielęgnacji. Przed sadzeniem znacznikiem konnym wykonywano radlinki wzdłuż pola i znacznikiem ręcznym w poprzek, uzyskując kratownicę na przecięciu której sadzono ziemniaki. Długi czas sadzono w dołki wykonywane motyką (pod motykę) co było dość uciążliwe, później zaczęto rzucać sadzeniaki w przecięcia redlinek i wdeptywano w ziemię. Po posadzeniu przykrywano ziemniaki ziemią za pomocą obsypników o regulowanych skrzydłach do różnych szerokości międzyrzędzi. Na ogół po pewnym czasie w celu niszczenia chwastów "oborywano" ziemniaki w poprzek, a następnie powtórnie wzdłuż. Do niszczenia chwastów używano również opielaczy (pielników) o regulowanej szerokości, które oprócz niszczenia chwastów spulchniały również glebę.

Na podstawie doświadczeń ustalono, że optymalnym terminem sadzenia ziemniaków dla południowych i południowo-zachodnich rejonów kraju jest II i III dekada kwietnia, dla rejonów centralnych i północno-zachodnich III dekada kwietnia, a dla rejonów północno-wschodnich i podgórskich III dekada kwietnia i I dekada maja.

Podobnie postępowano przy uprawie buraka, z tym że tu wysiewano nasiona w redlinki wzdłuż pola, a odpowiedni rozstaw roślin uzyskiwano przez przerywanie siewek.

Pielęgnacja lnu polegała na dwukrotnym pieleniu celem usunięcia chwastów.

Warzywa

uprawiano, głównie na własne potrzeby, na małych poletkach dobrze nawożonych i położonych przy łąkach dla zapewnienia wilgoci. Z warzyw uprawiano głównie kapustę, marchew, buraki ćwikłowe, cebulę, czosnek, ogórki i dynie.

W Ekonomii ziemiańskiej z 1675 roku w rozdziale: O ogrodach pisano: "Rozsadę w wigilię św. Grzegorza i w wielki tydzień siać, a dla przymrozków słomą na noc przykrywać, koło Świętej Trójcy ją przesadzać po deszczu, a gdy się już kapuścić będzie, to ją okopywać.

Na kapustę, pietruszkę, kuczmerkę, cebulę, marchew, rzepę ogrodową, ćwikłę, pasternak, ogórki, rzotkiew, czosnek, banie (dynie), trzeba zwozu (nawozu) i uprawiać jako najlepiej. Na kapuścisku siewają marchew, która zawsze zwykła się darzyć. Te jarzyny poczynąć siać, jako jeno zejdzie zimowa skorupa, który siew trwać może ku Zielonym Świątkom.

Na cebulę chlewny bardzo dobry nawóz i plewy konopne, po których bywa bujna cebula. Ogórki zaś małony (melony), banie (dynie), karczochy, kalafiory, włoską i polską kapustę, kalorekę, selery, sałaty jak rozsadę za doskonałego ciepła siać, kiedy się już całkiem żadnego nie spodziewać przymrozku. Sieją te rzeczy w osobnych naczyniach, w letniej izbie i na czas ciepła (gdy nastąpi) na zagony przesadzają.

Podczas suszy zwykli robacy ziemni młodocianą na zagonach podgryzywać z korzenia rozsadę i taki krzaczek każdy będzie jakby nadłamanym, na tym go szukać miejscu, bo przy każdym krzaczku takiego znajdzie robaczka a znalazłszy każdego zabić.

Na zwierchne liszki, aby kapuścianego nie psowały liścia, wziąć z lasu mrowisko starego gniazda i między zagony kapusty rozsypać te mrówki, które do szczytu je wygubią.

W tym też mieć trzeba pilny dozór, gdy na ogrodach plewiarki plewią, aby nie drzymały, a to dla tego, aby rozespiane, miasto chwastu,

